

JAMES COMEY



Ve vyšším zájmu

PRAVDA, LŽI
A PREZIDENTI

VYŠEHRAĐ

Ve vyšším zájmu

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.ivysehrad.cz
www.albatrosmedia.cz



James Comey

Ve vyšším zájmu – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2019

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS  **MEDIA**



JAMES COMEY
VE VYŠŠÍM ZÁJMU
PRAVDA, LŽI
A PREZIDENTI

JAMES
COMERY

VE VYŠŠÍM
ZÁJMU

PRAVDA, LŽI
A PREZIDENTI

VYŠEHRAD

A Higher Loyalty
Copyright © 2018 by James Comey
This edition published by arrangement with Kaplan/DeFiore
Rights through Kristin Olson Literary Agency s.r.o.
Cover Photo © ČTK/PA/Alex Brandon, 2019
Translation © Aleš Valenta, 2019

ISBN tištěné verze 978-80-7601-164-9
ISBN e-knihy 978-80-7601-211-0 (1. zveřejnění, 2019)

*Mým bývalým kolegům,
profesionálním zaměstnancům ministerstva spravedlnosti a FBI,
jejichž trvalá oddanost pravdě uchovává velikost naší země.*

Obsah

Poznámka autora	11
Úvod	15
1. Život	19
2. Naše věc	27
3. Násilník	40
4. Smysl	50
5. Snadný život	59
6. Na kolejích	81
7. Konfirmační zkreslení	104
8. V Hooverově stínu	119
9. Jak Washington naslouchá	139
10. Cesta smrti	157
11. Mluvit, nebo zamlčet	185
12. Trumpova věž	206
13. Zkoušky loajality	221
14. Mrak	236
Epilog	263
Poděkování	266
Rejstřík	267

Poznámka autora

Kdo jsem já, abych říkal druhým, co je to mravní vůdcovství? Každý, kdo tvrdí, že píše knihu o mravním vůdcovství, může působit jako troublec, ba svatokrádežník. A to tím spíše, je-li to náhodou autor, který byl nedávno veřejně vyhozen ze svého posledního zaměstnání.

Rozumím názoru, že jakákoli kniha napsaná o něčí životní zkušenosti může být cvičením v marnosti, což je důvod, proč jsem dlouho odolával myšlence napsat vlastní knihu. Pak jsem ale z vážného důvodu změnil názor. Naše země prožívá nebezpečné časy. V politickém světě přestávají platit elementární fakta, zpochybňovány jsou základní pravdy, lež je normální, neetické chování je ignorováno, omlouváno či odměňováno. Toto se neděje pouze v našem hlavním městě nebo pouze ve Spojených státech. Jedná se o znepokojující trend, jenž se týká institucí po celé Americe i ve světě – správních rad velkých společností, zpravodajských týmů, univerzitních kampusů, zábavního průmyslu, profesionálního i olympijského sportu. Někteří z darebáků, lhářů a zneužívatelů budou skládat účty. Jiní se dočkají omluv, ospravedlnování a zatvrzelé ochoty jejich okolí dívat se jinam nebo dokonce špatné chování tolerovat.

Takže pokud někdy nastal čas, kdy je užitečné prozkoumat mravní vůdcovství, tak je to nyní. Třebaže nejsem odborník, zabýval jsem se etickým leadershipem, četl jsem a přemýšlel o něm od doby svých studií a bojoval po desetiletí s otázkou, jak se s ním vypořádat v praxi. Je-li to také není po ruce žádný dokonalý příklad, který by tyto lekce nabízel,

je na nás ostatních, kteří máme o tyto věci zájem, abychom podnítili příslušné diskuse a vyzývali sami sebe i naše představené k lepšímu chování.

Mravní vůdcové neuniknou kritice, a zvláště sebekritice, a nevyhnou se nepříjemným otázkám, které jim prospějí. Všichni lidé mají chyby a já jich mám mnoho. Patří mezi ně, jak zjistíte z této knihy, tvrdohlavost, pýcha, přílišná sebedůvěra a egoismus. Celý život jsem s nimi zápasil. Mnohokrát jsem se ohlížel zpět a přál si, abych postupoval jinak; v několika případech mně moje jednání způsobilo velké rozpaky. Mnozí z nás prožívají něco podobného. Je důležité, abychom se poučili a příště se – doufejme – zachovali lépe.

Nemám rád kritiku, ale vím, že se mohu mýlit, dokonce i když jsem si jistý, že mám pravdu. Naslouchat ostatním, kteří se mnou nesouhlasí a jsou ochotni mě kritizovat, je základním nástrojem proti svodům jistoty. Naučil jsem se, že pochybovat je moudré. A čím jsem starší, tím méně jsem si jistý. Vůdci, které nikdy nenapadne, že by se mohli mýlit, kteří nikdy nezapochybuji o svých soudech a perspektivách, jsou nebezpečím pro organizace a lidi, v jejichž čele stojí. V některých případech ohrožují stát a svět.

Naučil jsem se, že mravní vůdcovství spočívá v dlouhodobém pohledu přesahujícím naléhavost okamžiku, jakož i v pojmání každého činu s ohledem na trvalé hodnoty. Mravní vůdci mohou tyto hodnoty nalézat v náboženské tradici či etickém světonázoru nebo dokonce v oceňování historie. Ale hodnoty, jako je pravda, integrita a respekt k ostatním, abychom uvedli jen některé, slouží mravním vůdcům jako vnější referenční body pro přijímání rozhodnutí. A to zejména těžkých rozhodnutí, u kterých neexistuje jednoduchá nebo dobrá volba. Tyto hodnoty jsou důležitější než to, co může korespondovat s převažující moudrostí či skupinovým myšlením kmene. Tyto hodnoty jsou důležitější než podněty šéfů nad nimi a vášně zaměstnanců pod nimi. Jsou důležitější než ziskovost či celkový hospodářský výsledek firmy. Mravní vůdcové upřednostňují vyšší loajalitu k těmto základním hodnotám před osobním prospěchem.

Etický leadership se týká také pochopení pravdy o lidských bytostech a naší potřeby smyslu. Týká se vytváření pracovišť s vysokým standardem, neovládaných strachem. Taková pracoviště náleží ke kultuře, kde lidé cítí uspokojení, když ostatním říkají pravdu a když hledají to nejlepší v sobě i v lidech kolem sebe.

Bez základní oddanosti pravdě, zejména v našich veřejných institucích a u těch, kteří je vedou, jsme ztraceni. Z právního hlediska platí, že pokud lidé nemluví pravdu, nemůže náš právní systém fungovat a společnost, založená na vládě práva, se začne rozkládat. Z hlediska leadershipu platí, že pokud vůdci neříkají pravdu nebo nechtějí slyšet pravdu od jiných, nemohou dělat dobrá rozhodnutí, nemohou se sami zdokonalovat a nemohou podněcovat důvěru mezi těmi, které vedou.

Dobrou zprávou je, že integritu a pravdu lze utvářet mocnými nástroji – budováním kultury cti, otevřenosti a transparentnosti. Mravní vůdci mohou utvářet kulturu slovy a ještě více skutky, protože jsou neustále na očích veřejnosti. Bohužel je ale i opak pravdou. Nečestní vůdci mají tutéž schopnost utvářet kulturu, když předvádějí lidem nepoctivost, korupci a podvod. Oddanost integritě a vyšší loajalitě k pravdě je tím, co odlišuje etického vůdce od těch, kteří se k vůdcovské roli dostali jen náhodou. Tento rozdíl nesmíme pomíjet.

Dlouho jsem přemýšlel o názvu této knihy. V jistém smyslu vyplynul z jedné bizarní večerní schůzky v Bílém domě, kde nový prezident Spojených států požadoval, abych nadřadil loajalitu vůči němu osobně svým závazkům jako ředitele FBI vůči americkému lidu. Ale v jiném, hlubším smyslu se do názvu otiskla čtyři desetiletí mého působení ve světě práva, jako federálního žalobce, obchodního právníka a blízkého spolupracovníka tří amerických prezidentů. Ve všech těchto zaměstnáních jsem se od lidí ve svém okolí dozvídal, že existuje vyšší loajalita ve všem, čím žijeme – ne k osobě, ne ke straně, ne ke skupině. A totéž jsem se pokoušel předávat svým spolupracovníkům. Jedná se o vyšší loajalitu k trvalým hodnotám, především k pravdě. Doufám, že tato kniha poslouží nám všem jako podnět k přemýšlení o hodnotách, které nás posilují, a hledání vůdců, kteří tyto hodnoty ztělesňují.

ÚVOD

Demokracii umožňuje lidská schopnost ke spravedlnosti. Lidský sklon k nespravedlnosti však činí demokracii i nezbytnou.¹

REINHOLD NIEBUHR

Mezi ústředím FBI a sídlem Kongresu na Capitol Hill leží deset domovních bloků. Každý z nich je pevně vklíněn do mé paměti z nesčetných přejezdů oběma směry po Pennsylvania Avenue. Cesta kolem Národního archivu, kde turisté stojí frontu, aby mohli zhlédnout dokumenty z amerických dějin, interaktivní Newseum se slovy prvního dodatku k ústavě, vytesanými do jeho kamenného průčelí, prodavači triček a nákladní auta s potravinami, to vše se pro mě stalo jakýmsi rituálem.

Psal se únor 2017 a já jsem seděl na zadním sedadle silně opevněného velkého černého vozidla FBI. Střední řada sedadel byla odstraněna, takže jsem se posadil na jedno ze dvou zadních míst. Byl jsem zvyklý pozorovat za jízdy okolní svět tmavým bočním neprůstřelným okénkem. Jel jsem na další utajovanou schůzku v Kongresu, týkající se zásahů Rusů do prezidentských voleb v roce 2016.

Objevit se před členy Kongresu nebylo příjemné ani za příznivých okolností; obvykle to bylo skličující. Zdálo se, že skoro každý někomu straní a poslouchá jen proto, aby získal informace, které zapadaly do jeho vytoužené interpretace událostí. Přeli se mezi sebou, ale vašim prostřednictvím: „Pane řediteli, pokud někdo řekl „X“, neznamená to, že dotyčný je idiot?“ A také odpověď přišla vašim prostřednictvím: „Pane

¹ Niebuhr, Reinhold: *Synové světla a synové tmy. Ospravedlnění demokracie a kritika její tradiční obrany*. Praha, Jan Laichter 1947, s. 7. (Překlad Jan Miřejovský).

řediteli, pokud někdo řekl, že někdo, kdo řekl „X“, je idiot, neznamená to, že tato osoba je skutečně idiot?“

Jestliže záležitostí, o niž se jednalo, byly nejspornější volby v naší národní paměti, pak se bezprostředně následující diskuse stala ještě jízlivější, protože jen málokterí byli ochotni či schopni odložit stranou své politické zájmy a soustředit se na pravdu. Republikáni chtěli mít jistotu, že Donalda Trumpa ne zvolili Rusové. Demokraté, kteří byli dosud v šoku z volebních výsledků, si přáli pravý opak. Společný základ téměř úplně scházel. Podobalo se to večeri na Den díkůvzdání, kdy se celá rodina sešla k jídlu na základě soudního příkazu.

FBI, jejímž jsem byl ředitelem, uvázla uprostřed stranické žlučovitosti. Nešlo o něco zcela nového. Do voleb jsme byli zataženi počínaje červencem 2015, kdy naši ostřílení profesionálové v FBI zahájili kriminální šetření způsobu, jakým Hillary Clintonová zacházela s utajovanými informacemi ve svém osobním emailovém systému. Byla to doba, kdy stačilo použít slova „kriminální“ a „vyšetřování“, aby vznikla zbytečná hádka. O rok později, v červenci 2016, jsme zahájili vyšetřování, zda došlo k masivní ruské snaze ovlivnit prezidentské volby poškozením Clintonové a napomáháním k volbě Donalda Trumpa.

Byla to pro FBI nešťastná situace, již se patrně nebylo možné vyhnout. Třebaže je FBI součástí exekutivy, má stát stranou amerického politického života. Jejím úkolem je hledat pravdu. Přitom nemůže hájit zájem nikoho jiného než této země. Samozřejmě že členové FBI mají své vlastní politické názory jako kdokoli jiný, ale když vystupují v soudní síni anebo v Kongresu, aby podali zprávu o svých zjištěních, nesmějí být považováni za republikány nebo demokraty nebo přívržence jakéhokoli jiného kmenového zájmu. Před čtyřiceti lety stanovil Kongres řediteli FBI desetileté funkční období, aby posílil jeho nezávislost. Ale hlavnímu městu i venkovu, kde zuřil stranický konflikt, se jevila nezávislost FBI jak nepochopitelná, tak matoucí, a tudíž byla neustále vystavena zkouškám. Kariérní profesionálové v agentuře čelili obrovskému tlaku a museli neustále hájit svou nezájatost.

Pohlédl jsem na Grega Browera, nového vedoucího FBI pro kongresové záležitosti, který jel do Kongresu se mnou. Greg byl třiapadesá-

tiletý Nevadačan s vlasy v barvě soli a pepře. Najali jsme jej z právnické firmy. Předtím působil jako hlavní federální prokurátor v Nevadě a také jako zvolený zákonodárce. Vyznal se ve vymáhání práva a rovněž ve velmi odlišném a problematickém prostředí politiky. Jeho úkolem bylo reprezentovat FBI ve žraločí tlamě Kongresu.

Ale Brower nebyl připraven na tento typ zmatků, které ještě vzrostly po šokujícím výsledku prezidentských voleb 2016. Greg nepracoval v FBI příliš dlouho a tak jsem se obával, že bude toto bláznovství a stres špatně snášet. Ani bych se moc nedivil, kdyby otevřel dveře auta, vyskočil a utekl do hor. V mladším věku, s menší zkušeností u stolu pro svědky v Kongresu, bych zvažoval přesně totéž. Když jsem na něj pohlédl, uvědomil jsem si, že přemýšlí o tomtéž jako já: Jak jsem se sem dostal?

Viděl jsem obavy na Browerově obličeji, a tak jsem přerušil mlčení.

„NENÍ TO SUPER?“, řekl jsem hřímavým hlasem, který agenti na předních místech nemohli přeslechnout.

Brower se na mě podíval.

„Jsme v PRDELI“, řekl jsem.

Zdál se zmatený. Neřekl snad ředitel FBI právě „v prdeli“?

Jó, řekl jsem to.

„Jsme pořádně hluboko v prdeli“, dodal jsem s přehnaným úsměvem a roztáhl ruce, abych ukázal, jak hluboko. „Kde jinde byste chtěl být?“ A dodal jsem s pomocí zkomoleného projevu na den svatého Kryšpína ze Shakespeara: „Lidé, kteří dnes v noci v Anglii spí, by si přáli být tady.“²

Zasmál se a zjevně se mu ulevilo. Mně se ulevilo také. I když jsem nepochyboval, že Greg si stále pohrává s myšlenkou vyskočit z jedoucího auta, napětí bylo prolomeno. Společně jsme si vydechli. Na okamžik z nás byli dva lidé na výletě. Všechno bude v pořádku.

Pak ten okamžik pominul a my jsme byli zataženi do amerického Kapitolu, abychom mluvili o Putinovi a Trumpovi, protizákonných

² „A každý šlechtic Anglie, který teď leží v posteli, se bude stydět, že nebyl tady, až se někdo zmíní, že bil se s námi na Kryšpínův den.“ William Shakespeare, *Jindřich V.* Praha 2009, s. 87. (Přeložil Martin Hilský.)

nařčeních a tajných materiálech a kdo ví, o čem ještě. Byl to pouze další okamžik velkého napětí v tom, co bylo jedním z nejšílenějších, nejdůsažnějších a dokonce i nejobjevnějších období mého života, jakož i – jak by možná někdo řekl – života celé země.

A znovu jsem si uvědomil, že si kladu tutéž otázku: Jak je proboha možné, že jsem se ocitl zrovna tady?

ŽIVOT

Nemyslet na smrt znamená nemyslet na život.

JANN ARDENOVÁ

Život začíná lží.

V roce 1992 jsem pracoval jako asistent federálního prokurátora v New York City. Výše uvedenou větu jsem slyšel od významného člena jedné z nejproslulejších zločineckých rodin ve Spojených státech.

Salvatore Gravano, zvaný „Sammy Býk“, byl nejvýše postaveným americkým gangsterem, který se stal svědkem u federálního soudu. Začal spolupracovat, aby unikl doživotnímu vězení, a také proto, že si poslechl úřední nahrávky, na kterých ho boss John Gotti za jeho zády pomlouvá. Během vazby mě Gravano zasvětil do pravidel mafiánského života.

Členství v organizaci La Cosa Nostra – „Naše věc“ – se stalo oficiální teprve po přísaze, složené v tajném rituálu před bossem, jeho zástupcem a důvěrníkem rodiny. Po skončení ceremoniálu bude zločinec znám jako „hotový muž“. První otázka tajné iniciace zněla: „Víte, proč jste tady?“. Od adepta se očekávalo, že odpoví „ne“, navzdory skutečnosti, že – jak vysvětloval Gravano – jen idiot mohl nevědět, proč se s ním členové rodiny shromáždili ve sklepě některého nočního klubu.

Skoro dvě desetiletí panovala mezi vůdci americké mafie dohoda, že nebudou přibírat nové členy. V roce 1957 „zavřeli knihy“ – tímto pojmem se mínil proces zahrnující reálné sdílení dokumentů mezi mafiánskými rodinami, které obsahovaly smyšlená a skutečná jména jejich příslušníků –, neboť se obávali ztráty kvality a pronikání informantů. Ale v roce 1976 se shodli, že každá rodina může přijmout deset nových

členů a poté budou knihy opět zavřeny a noví členové budou přijímáni pouze jako náhrada zemřelých. Každá rodina si oněch deset vybrala mezi nejtvrdšími gangsterskými hvězdami, které byly léta u ledu. Jako součást této supertřídy přišel do mafie také Gravano.

Přijetí deseti nových členů po tak dlouhé uzávěře kladlo na zločineckou organizaci zjevně značné nároky. V typickém iniciačním ceremoniálu měl přijímaný držet v rukou hořící obrázek katolického světce, potřísněný krví z jeho ukazováčku, a odříkávat: „Moje duše shoří jako tento světec, pokud někdy zradím Cosa Nostru.“ Gravano vzpomínal, že když dospěl k dramatickému vyvrcholení ceremoniálu, byl nucen odrecitovat ona slova, ale místo světce držel v rukou zakrvácenou hořící látku. Rodina Gambino se neobtěžovala mít k dispozici dostatek obrázků svatých, které by bylo možné spálit.

Gravanův iniciační ceremoniál lží nejenom začal, ale i skončil. Boss mu připomněl pravidla americké mafie: nezabíjet pomocí výbušnin; nezabíjet muže práva; nezabíjet bez oficiálního svolení jiného „hotového muže“; nespát s manželkou jiného „hotového muže“; nedělat do narkotik. První dvě pravidla mafie pečlivě dodržovala. Americká vláda by rozdrtila každého, kdo by ohrožoval nevinné lidi výbuchy nebo zabíjel policisty či vyšetřující soudce. Ale sliby nezabíjet hotové muže, nespát s jejich ženami či neobchodovat s drogami byly lži; Gravano a ostatní mafiáni běžně provozovali všechny tři aktivity. Jak mně vysvětlil kolega prokurátor Patrick Fitzgerald, bylo to podobné jako s pravidly proti rvačkám v hokeji – na papíře byly zakázané, ale přesto k nim stále běžně docházelo.

Spřízněná sicilská mafie se řídila odlišným pravidlem, které dosvědčovalo bytostnou nečestnost veškerého organizovaného zločinu na obou stranách Atlantiku. Nově zasvěcení členové se dozvěděli, že nesmějí lhát jinému „hotovému členu“, jemuž se na Sicílii říkalo „muž cti“, pokud – a to byla význačná výjimka – nebylo nutné mu nastražit smrtící past. Jednou jsem se na toto pravidlo zeptal dalšího svědka prokuratury, sicilského mafiánského zabijáka Franceska Marina Mannoii.

„Franco“, řekl jsem mu, „to znamená, že mně můžeš důvěřovat, pokud nám nejde o to tě zabít.“

„Ano“, odvětil, zmaten mou otázkou. „Muži cti mohou lhát pouze o těch nejdůležitějších věcech.“

Život ve lži. Tichý kruh souhlasu. Bossova naprostá kontrola. Přísahey věrnosti. Životní názor, spočívající na dichotomii „my versus oni“. Lhaní o věcech velkých i malých ve službě jakéhosi zdeformovaného kódu věrnosti. Těmito pravidly a standardy se vyznačovala mafie. Ale v průběhu mé kariéry mě překvapovalo, jak často jsem je nacházel v praxi v jiných prostředích.

Moje kariéra prokurátora, zejména role v boji proti mafii, mě utvrdila ve víře, že jsem si vybral správné povolání. Kariéru v oblasti vymáhání práva jsem si nakonec zvolil proto, že jsem věřil, že touto cestou mohu nejúčinněji pomáhat jiným lidem, zvláště těm, kteří jsou vystaveni útlaču ze strany mocných, zločineckých vůdců a tyranů. Tenkrát jsem to netušil, ale je možné, že tato volba se stala nevyhnutelnou v důsledku určující životní zkušenosti, kterou jsem zažil v šestnácti letech, a to doslova s pistolí u hlavy.

Zločinec nevěděl, že jsem toho večera doma. Díval se sklepním okénkem a viděl, že moji rodiče se loučili s postavou ležící na podlaze obývacího pokoje, osvětleného pouze televizní obrazovkou. Patrně se domníval, že to je moje sestra Trish. Ale ve skutečnosti šlo o mého mladšího bratra Petea (Trish se začátkem podzimu vrátila na fakultu a náš nejmladší bratr Chris byl na setkání skautů). Několik minut po odjezdu rodičů zločinec vykopl přední dveře našeho skromného domu ve stylu ranče a hrnul se dolů po schodech.

Den 28. října 1977, který změnil můj život, byl pátek. Většina obyvatel newyorské oblasti si během několika předcházejících měsíců, v nichž město s předměstími svíral strach ze sériového vraha, který se zaměřoval na páry sedící v autech, zvykla mluvit o Samově létě. Ale pro severní New Jersey to bylo léto – a podzim – ramseyského sexuálního násilníka. Útočník se dopustil asi tuctu znásilnění, které začaly ve městě s názvem Ramsey; naše ospalé Allendale s ním sousedilo na jihu.

Když Pete uslyšel těžké kroky na vrzajících schodech do sklepa a hluboké vrčení našeho psa, vyskočil a schoval se. Ale střelec o něm věděl. Vytáhl pistoli a nařídil mu, ať vyleze z úkrytu. Pak se zeptal, zda je ještě někdo doma. Pete zalhal a řekl, že ne.

Tou dobou jsem byl studentem vyššího ročníku gymnázia, kde jsem u několika blízkých kamarádů platil za chytrolína. Abych to dokázal, zůstal jsem ten večer doma a dokončoval článek do školního literárního časopisu. Měla to být strhující sociální satira o bezva dětech, o násilnících a dusivém tlaku vrstevníků na gymnáziu. Článek měl zpoždění, moc skvělý nebyl, ale onoho pátečního večera jsem neměl nic jiného na práci. Tak jsem seděl u psacího stolu v malé ložnici a psal.

Zločinec ve sklepě nutil Petea, aby ho dovedl do otcovy ložnice. Záhy jsem uslyšel těsně za dveřmi dva páry kroků, směřující do ložnice rodičů. Pak se ozvaly další zvuky, jak se otevíraly a zavíraly zásuvky skříně a prádelníku. Ze zlosti a zvědavosti jsem vstal a otevřel posuvné dveře do koupelny, které spojovaly můj pokoj s místností rodičů. Pokoj byl jasně osvětlen a já uviděl Petea ležícího na kraji postele s hlavou obrácenou ke mně, ale s očima pevně zavřenými.

Vstoupil jsem do místnosti, podíval se vpravo a ztuhl. Robustní běloch středního věku s pletenou čapkou na hlavě a pistolí v ruce se prohrabával ve skříní rodičů. Čas se zpomalil tak, jak jsem to ještě nikdy nezažil. Na okamžik jsem přestal vidět. Zrak se vracel v podivné mlze a celé tělo pulzovalo, jako kdyby se srdce nemohlo vejít do hrudníku. Když mě lupič uviděl, rychle přeběhl k Peteovi, klekl mu kolenem do prostřed zad a levou rukou přitiskl hlaveň pistole k patnáctileté hlavě mého bratra.

„Když se pohneš, chlapečku, ustřelím mu hlavu.“

Nehýbal jsem se.

Zloděj se na Petea rozzlobil. „Řekl jsi mi, že nikdo jiný není doma.“

Pak nechal střelec Petea být a nařídil mně lehnout si na postel vedle bratra. Stál u mých nohou a chtěl vědět, kde jsou peníze. Později jsem se dozvěděl, že Pete měl peníze v kapse u kalhot, jak jsme tam leželi, ale nepřiznal se. Já jsem přiznal všechno. Vyjmenoval jsem všechno, na co jsem si vzpomněl – prasátka, peněženky, dolarové mince, které

mně dali rodiče při zvláštních příležitostech, všechno. Vyzbrojen mými radami nás lupič nechal ležet a šel hledat.

Zanedlouho se vrátil, stoupl si nad nás a namířil na nás pistolí. Nevím, jak dlouho beze slova mířil, ale trvalo to dost dlouho na to, aby mě ta chvíle změnila. Byl jsem si jistý, že zemřu. Zavalila mě panika, strach a beznaděj. Začal jsem se tiše modlit věda, že se můj život chýlí ke konci. V příštím okamžiku mnou projela podivná vlna chladu a strach zmizel. Začal jsem uvažovat. Řekl jsem si, že pokud zastřelí Petea jako prvního, svalím se z postele a pokusím se ho chytit za nohy. A pak jsem začal mluvit – přesněji řečeno lhát. Lži se ze mě jen valily. Vysvětloval jsem, jak jsme se rodičům odcizili, jak jsme je ve skutečnosti nenáviděli a jak je nám jedno, co jim sebere. A nikomu neřekne, že tu byl. A lhal jsem dál a znovu.

Lupič vyštěkl, abych zmlkl, a nařídil, abychom se postavili. Pak nás začal strkat úzkou uličkou z místnosti rodičů, přičemž se zastavoval, aby prohledával pokoje a skříně, které jsme míjeli. Nyní jsem – alespoň na chvíli – nabyl přesvědčení, že to přežiju a pokoušel se mu podívat do tváře, abych mohl policii říci, jak vypadá. Několikrát mě hlavní pistole štouchl do zad se slovy, abych se na něj nedíval.

Začal jsem znovu mluvit a bez přestání opakoval, že by nás měl jenom někam zavřít a my bychom tam zůstali, aby mohl odejít. Usilovně jsem přemýšlel, abych přišel na to, kde v domě bychom mohli být zamčeni. V rozporu se zdravým rozumem jsem navrhl koupelnu ve sklepě. Řekl jsem mu, že její malé okénko bychom neotevřeli, protože otec je na zimu neprodyšně uzavřel. Byla to částečně pravda, protože tatínek zakryl rám průhledným plastem, aby omezil průvan, ale okno otevíral jednoduše otevřením jeho horní poloviny.

Lupič nás zavedl do suterénní koupelny, strčil dovnitř a řekl: „Řekněte mamince a tatínkovi, že jste byli hodní hošánci.“ Pak přišoupl něco ke dveřím, abychom se nemohli dostat ven.

Slyšeli jsme, jak se otevírají a zavírají dveře od garáže, jimiž odcházel. Začal jsem se klepat, jak opadla hladina adrenalinu. Jak jsem se třásl, pohlédl jsem k okénku, které náhle vyplnil lupičův obličej. Kontroloval okénko zvenčí. Zalapal jsem po dechu. Když obličej zmizel, řekl

jsem Peteovi, že tam zůstaneme, dokud se rodiče nevrátí domů. Pete měl jiný nápad. Řekl: „Ty víš, kdo to je. Bude ubližovat dalším lidem. Musíme jim pomoci.“ Nemyslím, že jsem v tom roztřeseném stavu plně chápal, co Pete říká, nebo jak by to ten večer mohlo dopadnout, kdyby byla doma naše devatenáctiletá sestra Trish.

Odporoval jsem, protože jsem se bál. Pete se se mnou chvíli hádal a pak oznámil, že odchází. Sundal z okna plast, otočil petlicí a otevřel okno. Protáhl se do dvora nohama napřed.

I když to patrně trvalo jednu nebo dvě vteřiny, zdálo se mi, že tam stojím celou věčnost a přemýšlím o otevřeném okně a temné noci. Mám zůstat, nebo jít za ním? Prostrčil jsem okénkem nohy. V momentě, kdy narazily na studenou hlinu v matčině zahrádce, jsem uslyšel lupičův křik. Dopadl jsem na kolena a ruce a zuřivě se plazil do hustého křoví za domem. Ale lupič již chytil Petea a řval: „Vylez, chlapče, nebo to s tvým bráškou špatně dopadne.“ Vylezl jsem a střelec mně nadával, že jsem lhář. Napadla mě další chytrá lež, a tak jsem odpověděl: „Vrátíme se zpátky“, a vykročil k otevřenému okénku.

„Pozdě“, řekl. „K plotu.“

Podruhé v této noci jsem myslel, že zemřu. A to do chvíle, než jsem uslyšel velikého sibiřského huskyho Sundance, jak skočil do našeho dvora. A v patách za ním jeho majitel a náš soused Steve Murray, gymnaziální učitel němčiny a fotbalový trenér.

Příští vteřiny mně v paměti splývají. Vzpomínám si, že jsme s Petem a trenérem Murrayem utíkali těsně za sebou od střelce k našemu domu a zabouchli za sebou dveře. Zamkli jsme se a nechali ho, aby venku terorizoval trenérovu ženu a matku, které za ním utíkaly k našemu domu – ještě po desetiletích se při tom pomyšlení cítím provinile.

Vyběhli jsme po schodech, pozhasínali jsme a ozbrojili se. Já jsem popadl velký řeznický nůž. Tehdy jsme ještě nemohli zavolat na číslo 911, tak jsme vytočili operátora a já jsem požádal, aby mě spojili s policií. Mluvil jsem s dispečerem, který mě uklidňoval. Vysvětlil jsem mu, že se nemohu uklidnit, že v našem domě byl ozbrojený muž, že se vrací a že potřebujeme pomoci. Stáli jsme v temnotě u domovních dveří a diskutovali, zda máme lupiče pronásledovat. Před naším do-

mem přibrzdilo policejní auto. Zablikali jsme světly na domovním průčelí a auto zastavilo. Vyběhli jsme ze dveří a běželi přímo k policistovi, já bos a s velkým řeznickým nožem. Policista rychle vystoupil z auta a jeho ruka nahmatala zbraň. Vykřikl jsem „ne, ne“ a ukázal k Murrayovu domu. „Tam je. Má pistoli.“ Lupič vyrazil z Murrayových domovních dveří a prchal k blízkému lesu.

Když se v naší malé ulici shromáždila policejní auta z mnoha různých okrsků, vyskočil jsem bos na kolo značky Schwinn s deseti převody a ujížděl čtvrt míle ke kostelní hale, kde rodiče navštěvovali lekce společenského tance. Seskočil jsem z kola, praštil s ním o zem, rozrazil dveře do kostela a zaječel: „Tati!“, jak nejhlasitěji jsem uměl. Všichni se zarazili a dav se pohnul směrem ke mně, otec a matka v čele. V okamžiku, když matka uviděla můj obličej, rozplakala se.

Onoho večera policie ramseyského násilníka nedopadla. O několik dní později zadržela podezřelého muže, ale nakonec jej bez soudu propustila. Ale toho večera dlouhá série krádeží a sexuálních útoků ramseyského násilníka ustala.

Setkání s ramseyským násilníkem mi způsobilo léta bolesti. Myslel jsem na něj v příštích nejméně pěti letech každou noc – ne většinu nocí, ale *každou* noc – a mnohem delší dobu jsem spával s nožem v ruce. Tehdy jsem si to nemohl uvědomovat, ale hrůzná zkušenost byla svým způsobem neocenitelným darem. Domnívat se, že zemřu (v mých očích nešlo o domněnku, ale o jistotu), a pak přežít, to činilo ze života něco jako drahocenný zázrak. Jako student vyšších tříd střední školy jsem začal pozorovat západ slunce, prohlížet si pupeny na stromech a všímat si krásy světa. Tento pocit trvá až do dnešních dní, třebaže se někdy projevuje způsobem, jenž se může zdát otřepaný lidem, kteří naštěstí nikdy nezakusili situaci, kdy by svůj zbývajíc čas na této zemi počítali na vteřiny.

Ramseyský násilník mě velmi brzy naučil, že mnoho věcí, o kterých si myslíme, že jsou cenné, žádnou hodnotu nemají. Kdykoli mluvím k mladým lidem, navrhuji, aby udělali něco, co se může zdát poněkud divné: Zavřete oči, říkám jim. Sedněte si a představte si, že jste u konce svého života. V tu chvíli se náhle rozptýlí kouř, halící naši honbu za

uznáním a bohatstvím. Domy, auta, metály na zdi? Koho to zajímá? Stojíte na prahu smrti. Kým jste chtěli být? Doufám – říkám jim –, že někteří z vás se rozhodnou být lidmi, kteří použijí svých schopností, aby pomohli těm, kteří pomoc potřebují – slabým, bojujícím, vystrašeným, týraným. Stát si za něčím. Být užitečný. To je pravé bohatství.

Nedal jsem se k justici pod přímým vlivem ramseyského násilníka, ale spoň ne hned. Stále jsem se domníval, že chci být lékařem. Začal jsem studovat lékařství s chemií jako hlavním oborem na College of William & Mary. Ale jednoho dne jsem šel do chemické laboratoře a všiml jsem si na nástěnce slova SMRT. Zastavil jsem se. Byl to nábor do třídy v oddělení náboženství, které se nacházelo ve stejné budově jako oddělení chemie. Začal jsem tento kurs navštěvovat a vše se změnilo. Mohl jsem se zabývat oborem, jenž mě mimořádně zajímal, a studovat, jak světová náboženství zacházejí se smrtí. Přidal jsem si náboženství jako druhý obor.

Studium náboženství mě přivedlo k filozofovi a teologovi Reinholdu Niebuhrovi, jehož dílo mě hluboce oslovilo. Při pohledu na zlo ve světě Niebuhr pochopil, že lidská omezení znemožňují komukoli z nás skutečně milovat druhého jako sebe samého, ale přesto načrtl přesvědčivý obraz naší povinnosti pokoušet se hledat spravedlnost ve zkaženém světě. Nikdy neslyšel písničku country zpěváka Billyho Curringtona „Bůh je velký, pivo je dobré a lidé jsou šílení“, ale její text by se mu patrně líbil. A třebaže by to z písničky neudělalo hit, nejspíše by dodal: „A přece se stále musíte snažit dosáhnout v našem nedokonalém světě jisté míry spravedlnosti.“ A nejlepším prostředkem pro hledání spravedlnosti je podle Niebuhra vládní moc. Pozvolna mně docházelo, že přece jen nebudu lékařem. Právníci se účastní mnohem bezprostředněji hledání spravedlnosti. Řekl jsem si, že nejspíše takto se mně podaří být užitečný.

NAŠE VĚC

Buď nablízku svým přátelům, ale ještě blíže svým nepřátelům.

AL PACINO (V ROLI MICHAELA CORLEONEHO), *KMOTR, ČÁST II*

Ve Spojených státech existuje devadesát čtyři federálních obvodů. V každém sídlí žalobce Spojených států, nominovaný prezidentem a potvrzený senátem. Jejich úřady se velmi různí velikostí i rozsahem. Úřad na Manhattanu, známý jako Jižní obvod v New Yorku, patří k největším a nejuznávanějším. Proslul svou energií, expanzivním pojetím a schopností dostat případy před soud. Odpůrci tento úřad dlouho obviňovali, že ho v úsilí vynutit si spravedlnost zajímá pouze jedna otázka: „Stalo se to už někdy na této Zemi?“

Nastoupil jsem do úřadu žalobce Spojených států na Manhattanu v roce 1987. Byl to můj sen. Budu pracovat pro člověka, který se již stal legendou: Rudyho Giulianiho.

Po absolvování právnické fakulty Chicagské univerzity v roce 1985 jsem ještě přesně nevěděl, jakým typem práva se hodlám zabývat. Po druhém roce studia jsem zažádal o zaměstnání federálního právního úředníka, což je jeden či dva roky trvající zácvik v podobě asistence federálnímu soudci. V posledním roce studia jsem tuhle práci konečně dostal – u nového federálního soudce na Manhattanu.

Soudce John M. Walker ml. nám radil, abychom seděli v soudní síni a přihlíželi, pokud se tam odehrával nějaký zajímavý případ. Na jaře 1986 se vláda pokoušela uplatnit v praxi nový federální zákon,

umožňující zadržovat obžalovaného bez nároku na kauci se zdůvodněním, že představuje hrozbu pro společnost. Nešlo o ledajakého obžalovaného, nýbrž o Anthonyho „Tlustého Tonyho“ Salerna, bosse janovské zločinecké rodiny, jednoho z pěti newyorských mafiánských gangů.

Tlustý Tony jako kdyby vypadl z gangsterského filmu. Měl nadváhu, byl plešatý, chodil s holí a v ústech žmoulal nezapálenou cigaretu, dokonce i v soudní síni. Míval ve zvyku chraplavým hlasem u soudu vykřikovat, aby dodal něco k výroku svého obhájce. „To je škandál, cti-hodnej“, vybuchl ze svého místa. Jeho spoluobžalovaný, Vincent „Ryba“ Cafaro, s úzkým obličejem a temnými očima, se mým pětadvacetiletým očím skutečně jevil jako ryba. Federální soudci, ve snaze dokázat, že Salerno je nebezpečím pro společnost a měl by být zbaven práva na kauci, předložili nahrávky rozhovorů získaných pomocí štěnice FBI. Ta byla umístěna pod stolem společenského klubu Tlustého Tonyho *Palma Boys*, který se nacházel v italské čtvrti Východního Harlemu. Byl na nich slyšet Salerno, jak dává příkazy k bití a zabíjení i to, že mu bylo zcela jasné, kým je: „Kdo jsem? Jsem zkurvenej boss.“

Případ ukázal, že v mafiánské rodině se s bossem nediskutuje. Pokud promluvil o životě a smrti, znamenalo to, že někdo zemře. Nejhorším hříchem bylo zradit rodinu, stát se „krysou“. Podstatou mafie byla věrnost; z mafie se odcházelo pouze na onen svět, a to buď přirozeně, nebo jinak. Živí opouštěli mafii jenom zrádci.

Fascinovaně jsem tam seděl, když dva federální prokurátoři, oba asistenti žalobce Spojených států, vedli žalobu proti Tlustému Tonymu. Měli k dispozici nahrávky a výpovědi svědků o Tlustém Tonym a „Rybě“, jak dávali příkazy k „nakládačkám“, lámání nohou, zastrašování odborů a řízení gangsterských rodin. Obhajoba tvrdila, že šlo pouze o „drsnou mluvu“, ale žalobci doložili přesvědčivé důkazy podpírající jejich tvrzení. Oba byli pouze o několik málo let starší než já. Mluvili k věci, jasně a otevřeně. Nepřeháněli, nedělali zbytečná gesta. Zdálo se, že jim nejde o nic jiného než o potírání nespravedlnosti a vyřčení pravdy. Byl jsem jako zasažený bleskem. „To je přesně to, co chci v životě dělat“, říkal jsem si. Stanu se příslušníkem newyorské právnické firmy a získám rok zkušeností navíc, jež jsem potřeboval, abych mohl usilovat

o místo federálního prokurátora. Kvůli jednomu člověku to měl být rok, na který nikdy nezapomenu.

Jako pětadvacetiletého newyorského právníka mě moje advokátní kancelář velice vyznamenala tím, že mě vyslala na skoro celý rok do města Madison ve státě Wisconsin pracovat na neuvěřitelně komplikovaném a nudném pojišťovacím případu. A přece to byl dar, protože na této kauze, jež se řešila u státního soudu v Madisonu, pracoval jako tzv. „místní poradce“ Richard L. Cates. Tohoto tehdy jedenašedesátiletého právníka si najali jako místního poradce pro velká advokátská zvířata z velkého města, která se měla případem zabývat. U Dicka jsem poznal laskavost i tvrdost, důvěru i pokoru. Trvalo desetiletí, než jsem si uvědomil, že tyto sdružené vlastnosti jsou základem pro velké vůdcovství. Rovněž se vyznačoval mimořádným úsudkem a rozhodným odhodláním udržovat ve věcech rovnováhu.

Dick zemřel v roce 2011. Život, který začal v newyorském sirotčinci, strávil hledáním radosti v práci a vztazích k lidem. Vzal si za ženu svou životní lásku, s níž měl pět dětí. Vstoupil do státní služby a opět z ní odešel. Ke službě patřila také dvě období u námořnictva za druhé světové války. Jak řekl jeho syn, Dicka nikdy neopustila touha „chránit slabé, aby nebyli rozdrceni silnými“. Rodinu přestěhoval na farmu za Madisonem, aby jeho děti poznaly tvrdý život. Do práce jezdíval mnoho kilometrů na kole. Bez ohledu na čas si hrál se svými dětmi a poté s mnoha jejich dětmi.

I když v životě viděl mnoho zlého, Dick považoval život i lidi za nekončejně zajímavé a smával se oběma. Když vedl výslechy, neměl na stole před sebou nic, ani kus papíru. Na svědka se nejprve doširoka usmál a řekl: „Povězte mi, co se vám přihodilo.“ Jeho mysl a paměť mu umožňovaly si příběh zapamatovat a celé hodiny klást doplňující otázky.

Nemyslím, že za celý rok, co jsme spolu pracovali, mě Dick Cates vyučoval být jen jednu hodinu. Alespoň si na to nevzpomínám. Nicméně jako novopečený právník a muž, který se brzy stane manželem, jsem jeden rok seděl vedle něj a mohl ho sledovat. Pozoroval jsem, jak se

smál samolibosti a tlakům. Pozoroval jsem, jak činí rozhodnutí zdravým rozumem tam, kde se velkoměstští advokáti utápěli ve spleti těžkých úvah a arogance. Viděl jsem ho, jak se rozzářil při pouhé zmínce o ženě, dětech a vnucích. Viděl jsem, jak dělal všechno pro to, aby se dostal na jejich setkání, večere a akce. Všiml jsem si, jak mu nevadí, že vydělává jen zlomek toho, co dostávali z téhož případu právníci z New Yorku a Los Angeles. Byl to šťastný člověk.

Takovým člověkem bych chtěl být, říkal jsem si. Moje snaha o životní nápodobu byla nedokonalá, ale hodnota lekcí se nedala penězi zaplatit. Tohle znamenalo vést smysluplný život. Větu „Jsem tak rád, že jsem našel práci ve velké právnické firmě“, často neslyšíte. Já ji ale mohl s klidným svědomím vyslovit.

Asistent žalobce Spojených států je nepolitická kariérní právnická pozice, jejíž držitel zastupuje Spojené státy v kriminálních nebo občanských kauzách v obvodu, kde pracuje. V roce 1987 jsem byl přidělen ke kriminálnímu oddělení. Mým úkolem bylo pomáhat federálním agentům FBI, DEA, ATF, Tajné služby nebo poštovním inspektorům Spojených států při vyšetřování kriminálních zločinů a kde to bylo namístě, sestavovat žalobu a zastupovat obžalobu u soudu.³ V příštích šesti letech jsem vyšetřoval a vedl soudní řízení u všech možných případů, od krádeže pošty přes obchod s drogami a bankovní loupeže až ke složitým případům korupce, vývozu zbraní, vydírání a vražd. Můj první případ se týkal pokusu o vraždu federálních agentů ATF drogovým gangem během pokusu o domovní prohlídku na základě soudního příkazu. Drogoví dealeri na útěku stříleli po agentech, kteří se pokoušeli proniknout do jejich opevněného sídla.

Ve snaze přesvědčit zdráhající se svědkyni, aby svědčila proti gangu, jsem odjel s agentem, který měl případ na starosti, do budovy v sever-

³ ATF – Úřad pro alkohol, tabák, palné zbraně a výbušniny; DEA – Národní úřad pro kontrolu obchodu s drogami; Tajná služba (Secret Service) – agentura pro ochranu nejvyšších ústavních činitelů a jejich rodin. (Pozn. překl.)

ním Manhattanu, což byl rajón kontrolovaný drogovými gangy. Řekl, že pokud by důvěřovala prokurátorovi, který s ní bude mluvit u soudu, možná by ji to přimělo, aby svědčila. Vystoupali jsme po schodech k jejímu bytu a agent zaklepal na dveře. Svědkyně otevřela dveře a dovolila nám vstoupit. Vedla nás přední místností, kde seděl na stoličce zády ke zdi asi dvacetiletý muž. Nepohnul se, ani nepromluvil, ale upřeně na nás zíral. V zadní místnosti jsme měli se ženou soukromý a klidný rozhovor. Snažil jsem se, jak jsem mohl, abych ji přiměl ke spolupráci, ale bez úspěchu. Při odchodu se opět muž na stoličce nepohnul a jen si nás měřil pohledem. Když jsme s agentem vyšli z budovy a kráčeli přes chodník k autu, řekl jsem, že ten chlapík na stoličce vypadal docela hrozivě; nejspíš měl vzadu za opaskem pistoli.

„Dobře, že věděl, že jsme ozbrojeni, tak nemohl nic dělat“, dodal jsem. Asistenti žalobců Spojených států nenosili zbraň. To byla věc agentů.

Agent zakroutil hlavou. „Vy jste měl zbraň? Protože já svou zapomněl pod sedadlem.“ Sáhl do auta a vytáhl pistoli.

Trvalo dlouho, než jsem se odhodlal manželce vyprávět o tomto mém dobrodružství.



V úřadě Rudyho Giulianiho existovalo cosi jako nepsaný pracovní kód, který patrně mají i ve většině ostatních organizací. Jeho základem v tomto případě bylo, že Rudy je hvězda na vrcholu, která shrábne všechny úspěchy úřadu. Toto přikázání se dalo porušit jen na vlastní nebezpečí. Giuliani se vyznačoval mimořádnou sebedůvěrou a jako mladého prokurátora mě přitahovala jeho suverenita, jež byla jedním z důvodů, které mě přivedly k práci v jeho úřadu. Líbilo se mi vídat svého šéfa na titulních stranách časopisů, jak stojí s rukama v bok na schodech soudních budov, jako kdyby vládl světu. Byl to pro mě mimořádně silný podnět.

Prokurátoři skoro nikdy neviděli velkého muže osobně, takže jsem byl neobyčejně vzrušen, když jednou na počátku mé kariéry zastavilo Giulianiho auto před mým úřadem. Bylo to krátce poté, co jsem byl

přidělen k vyšetřování, jež se týkalo prominentního Newyorčana, který se oblékal do blýskavé teplákové soupravy a kolem krku demonstračně nosil velký medailón. Stát New York vyšetřoval Ala Sharptona na základě podezření ze zpronevěry peněz jeho charitativní organizace. Dostal jsem za úkol zjistit, zda se má případem zabývat také federální prokuratura. Rudyho jsem nikdy neviděl ani na našem patře, a nyní stál u mých dveří. Chtěl mě osobně poznat jako člověka, který se bude vyšetřováním zabývat, a zjistit, zda odvedu dobrou práci. Srdce mi tlouklo strachem a vzrušením, když mně, stoje ve dveřích, dodával elán. Spoléhal na mě. Obrátil se k odchodu, ale pak se zastavil. „Jo, a chci tu zasranou medaili“, prohlásil a odkráčel. Ale federální případ z toho nebyl. Sharptona obžalovaly úřady státu New York, ale soud jej zprostil viny a medaile mu zůstala.

Trvalo mi nějaký čas, než jsem si uvědomil, že Giulianiho sebedůvěru nevyvažuje dostatek pokory. Tato nerovnováha způsobovala, že pro ostatní zbývalo málo kyslíku. Chápat jsem to začal na své první tiskové konferenci. Pracoval jsem s FBI na rozbití zločineckého gangu, který z manhattanských parkovacích garáží kradl auta SUV a převážel je lodními kontejnery do Bronxu. Plavidla s kontejnery směřovala do Afriky nebo Karibiku, kde byla auta prodána. Vyšetřovatelé, které vedla zvláštní agentka Mary Ellen Beekmanová, před vstupem do FBI římskokatolická řeholnice, pronikli do nitra operace a tajně nafotografovali nalodování kontejnerů. Mary Ellen se specializovala na gangy, které se zabývaly krádežemi aut a na přesvědčování tvrdých zločinců, aby se stali vládními informátory. A třebaže si neosvojila vulgární mluvu tak běžnou mezi vyšetřovateli, byla výjimečnou vyšetřovatelkou. Díky své původní profesi dokázala u darebáků vyvolat natolik silný pocit viny, že roztáli. Zloději pracovali v tomto případě tak efektivně, že auta byla na cestě ze země dříve, než majitelé nahlásili krádež. Byl to super případ, a tak se Giuliani rozhodl svolat tiskovou konferenci.

Můj vedoucí mně řekl, že mám stát za pódiem, zatímco s novináři budou mluvit Giuliani, komisař newyorského policejního oddělení (NYPD) a šéf úřadu FBI v New Yorku. Za žádných okolností se nemám hýbat či mluvit. Pak zopakoval větu, kterou jsem již slyšel: „Nejnebez-

pečnější místo v New Yorku je mezi Rudym a mikrofonem.“ Stál jsem jako zmražen v pozadí a vypadal jako komparsista z filmu o basketbalu, který si spletl scénu.

Jakkoli byla Giulianiho sebedůvěra vzrušující, živila imperiální styl, který silně zužoval okruh osob, s nimiž komunikoval. Až mnohem později jsem si uvědomil, jak je to nebezpečné: Šéf potřebuje slyšet pravdu, ale jeho podřízení mu ji nesdělují důsledně. Rudyho chování vyvolávalo odpor u desítek federálních soudců na Manhattanu, z nichž mnozí působili v úřadu žalobce Spojených států. Domnívali se, že se celý úřad točí jen kolem jeho osoby a že Giuliani využívá publicitu případů spíše jako cestu k podpoře vlastních politických ambicí, než za účelem spravedlnosti. Tento odpor byl patrný ještě v době, kdy jsem o mnoho let později usedl jako hlavní federální vyšetřovatel do Giulianiho křesla.

Jednou z Giulianiho priorit byl organizovaný zločin, na který se ale newyorský úřad ve skutečnosti zaměřil již dávno před ním. Giulianiho prokurátoři dostali před soud jednotlivé mafiánské bossy jako Salerna a rovněž obžalovali vůdce pěti rodin Cosa Nostry, kteří zasedali v „Komisi“, jež rozdělovala zločinem vydělané peníze mezi rodiny a řešila spory. Ale nejdůležitější bylo, že Rudyho úřad dostal k soudu civilní případy, jež umožnily vládě převzít kontrolu nad velkými odborovými centrály – například řidičů nákladních aut (*the Teamsters*), elektrikářů, tesařů a zaměstnanců doků. Tím připravil mafii o její hlavní zdroj příjmů a vlivu, spočívající ve využívání odborů jako páky k vymáhání peněz od řádných podnikatelů. Tato úspěšná snaha zničit Cosa Nostru pokračovala i poté, co Rudy odstoupil jako žalobce Spojených států, aby se dal na politickou dráhu.

Největší moc z pěti mafiánských rodin měla rodina Gambino. Jako u ostatních rodin vedly její kořeny k sicilským vystěhovalcům do Spojených států, kteří získali moc a bohatstvím tím, že terorizovali nejprve své krajany v USA a poté celé čtvrti a města. V jednom z prvních pokusů potřit mafii deportovala americká vláda v roce 1946 slavného gangstera Charlese „Lucky“ Luciana zpátky na Sicílii. Luciano na ostrově rychle oživil a zreorganizoval mafii a upevnil transatlantické spojení mezi zločineckými organizacemi, které na desítky let zajistilo prosperitu

obchodu s heroinem. V sedmdesátých a osmdesátých letech se srdcem tohoto obchodu stal muž jménem John Gambino, jenž mluvil plynně „sicilsky“ a sloužil jako „kanál“ či spojení mezi mafiánskými rodinami na Sicílii a americkou rodinou Gambino, k jejíž vůdcům patřil.

Měl jsem to štěstí, že jsem se mohl zapojit do vyšetřování „kanálu“ a rodiny Gambino jako jeden ze dvou prokurátorů v případě *Spojené státy vs. John Gambino*. Vyšetřování se nejprve ujali jiní dva prokurátoři, oba ale z osobních důvodů odstoupili. Tehdy jsem povýšil na vedoucího v úřadě a získal druhého prokurátora Patricka Fitzgeralda, svého blízkého přítele z doby právnických studií, aby na případu spolupracoval. Pat, absolvent právnické fakulty na Harvardu, byl synem irských imigrantů a dětství strávil v malém bytě v Brooklynu. Jeho otec se živil jako dveřník a Pat za něj někdy, když byl doma, zaskakoval. Měl bystrý úsudek a nikdy si na nic nehrál, takže neměl problém praštit sebou na náš gauč (a dát si naše pivo) v plážovém domě v New Jersey, který jsem si s několika přáteli najal během letních prázdnin.

Fitzgerald se stal zaměstnancem úřadu žalobce Spojených států v roce 1988, rok po mně. Byl jsem pověřen, abych na něj dohlížel během jeho prvního federálního kriminálního soudního případu. Pat byl vyhlášený lajdák s nadpřirozenou pamětí. V soudním vozíku – upraveném nákupním vozíku, který používal k přepravě dokumentů a doličných předmětů do soudní síně – míval strašnou změť klíčových dokumentů. „Měl by sis to rozdělit do složek“, poradil jsem mu. Souhlasně přikývl. Když jsem se později vrátil, zjistil jsem, že vložil každý dokument do neoznačených složek a naházal to zpátky na hromadu. Přitom ale nějakým záhadným způsobem stále věděl, kde má co hledat.

V době, kdy přišel na řadu případ Gambino, jsme byli oba již ostřílení prokurátoři. Řešili jsme tehdy po telefonu otázku jeho případných partnerů, protože případ Gambino si žádal prokurátory dva. Já ve hře nebyl, protože se moje rodina hodlala vystěhovat z oblasti New Yorku. Manželka Patrice si příliš zvykla na kukuřičná pole její rodné Iowy a na zelená předměstí severní Virginie. V New Yorku léta strádala. Brzy po sňatku, kdy se objevila možnost pracovat pro Rudyho Giulianiho, jsem porušil slib, že budeme děti vychovávat ve Virginii. A tak jsme žili

šest let na předměstí New Jersey nejprve ve stísněném bytě nad prodejnou bicyklů, a poté ve skromném nájemním domě pro dvě rodiny. S dvěma dcerami byla naše polovina domu brzy přečpaná.

Když jsem v kuchyni mluvil s Fitzgeraldem, Patrice vyslechla konec rozhovoru. Náhle mě přerušila a požádala, abych zavěsil, protože se mnou chce mluvit. Řekl jsem Patovi, že zavolám později.

„Vypadá to jako životní případ“, řekla.

„To taky je“, opáčil jsem.

„Tak kvůli tomu zůstanu. Zůstanu, abys ten případ dodělal s jedním ze svých nejlepších přátel. Zavolej mu a řekni mu, žeš mu našel parťáka.“ A tak jsme stěhování o rok odložili.

Pat a já jsme strávili měsíce studiem tohoto případu a mafie. Začali jsme rozhovory s mužem, který toho v celých Spojených státech věděl o organizaci Cosa Nostra nejvíce. Naštěstí měl úřadovnu hned pod námi. Kenneth McCabe byl bývalý newyorský detektiv, který se stal vyšetřovatelem úřadu žalobce Spojených států na Manhattanu krátce po vypuknutí války s mafií. Byl to obr mírné povahy se 193 cm a více než 120 kg váhy, který mluvil hlubokým hlasem se silným newyorským přízvukem. Kenny znal všechny mafiány od pohledu, jménem i přezdívkou. Znal je, protože celých dvacet let jako newyorský policista a později vyšetřovatel neúnavně sledoval jejich svatby, smuteční shromáždění a pohřby a udělal stovky rozhovorů se členy mafie i přeběhlíky.

Z důvodů, které jsem nikdy nechápal, se skupinám FBI pro boj s mafií dlouho nechtělo „pokrývat“ mafiánské pohřby a svatby. Soudím, že agenti se zdráhali jezdit z předměstí monitorovat události okrajového významu, jež se vždy konaly o víkendech nebo v noci. McCabe se na to díval odlišně. Domníval se, že právě tam je možno zjistit nejvíce – pouhým pozorováním. A tak tam léta stával a fotografoval, za každého počasí, o víkendech a za nocí.

Také mafie znala Kennyho McCabea a podivným způsobem jej respektovala jako úctyhodného odpůrce. Kenny chápal zvláštní potřebu mafiánů věřit, že jsou ctihodnými lidmi, a tak s nimi jednal tak, že to

považovali za uctivý přístup. Nikdy jim neposílal předvolání domů a nikdy je nezatýkal v přítomnosti jejich žen a dětí. Výsledkem bylo, že mafiáni, kteří zvažovali zradit „rodinu“, kontaktovali nejčastěji jako prvního právě McCabea.

Kenny McCabe nás poučil o organizaci La Cosa Nostra 101 a pak s námi a agenti FBI jezdil po Spojených státech na schůzky s porůznu ukrytými mafiánskými zrádci, kteří měli být páteří našeho případu. Jedním z těchto přeběhlíků byl „Sammy Býk“ Gravano, bývalé č. 2 ve zločinecké rodině Gambino.

Poprvé jsem se s ním sešel v roce 1992, když jsme s Patem a Kennym cestovali do speciální federální věznice pro svědky v odlehlé části Spojených států. Vzpomínám si, že jsem pociťoval lehkou nervozitu při čekání na jednoho z nejvyšších bossů rodiny Gambino. Jak to půjde? Jak zareaguje na tyto dva mladé prokurátory? Jaké to bude setkat se s člověkem, jenž dle vlastního přiznání spáchal devatenáct vražd?

Maličký Gravano vstoupil do místnosti ve vězeňském úboru a v botách s gumovými podrážkami bez tkaniček. Rychle očima přelétl místnost a zahleděl se na obrovitého McCabea. „To je pro mě čest“, řekl Kennymu a podal mu ruku. Pak se obrátil a mluvil se mnou a Fitzgeraldem. Jestliže jsme byli s McCabem, pak to bylo v pořádku.

Gravano byl kritický svědek. Americká vláda se zmocnila muže, jenž se prodral na vrchol mafie lhaním, a přiměla jej mluvit pravdu a zničit Cosa Nostru na obou stranách Atlantiku. Jeho život, vyplněný lhaním a vražděním, se stal základem pátrání po pravdě a spravedlnosti. Když spolupráce skončila, byl propuštěn v rámci programu bezpečnosti svědků (*Witness Security Program*). Nepřekvapuje, že se kvůli novým zločinům, spáchaným pod novou identitou, ocitl opět ve vězení.

Od Gravana jsem se naučil mnoho o mafiánské kultuře a o tom, jak „začíná život ve lži“, jak jsem poznamenal výše. Stejnou službu mně prokázal mafiánský zabiják Francesco Marino Mannoia.

Americký justiční systém uváděl do rozpaků Gravana i Franca Mannoia. Franco se například divil, proč jsme s Fitzgeraldem trvali na tom, že chceme znát všechny násilné činy, jichž se zúčastnil, dříve než jej předvedeme jako svědka k americkému soudu. Samozřejmě že nás

právo Spojených států zavazovalo rozkrýt informace, které by mohly zpochybnit věrohodnost našich svědků. Ostatně rovněž imunitní dohoda s italskou vládou jej nutila spolupracovat s Američany, takže do značných podrobností popsal všech dvacet pět vražd, na kterých se podílel.

Mnozí mafiánští zabijáci na Sicílii v osmdesátých letech se podíleli na vylákání odsouzeného „muže cti“ na odlehlé místo, kde byl poté uškrcen. Celé hodiny jsme naslouchali Mannoiovým věcným výpovědím o komplikovaných úskocích a brutálních posledních minutách jejich práce. Mannoia věřil, že uškrcení, k němuž bylo potřeba dalších čtyř silných mužů, představovalo čestný způsob smrti, v protikladu ke zbabělému zastřelení na dálku.

Mannoia nám objasnil složité pravidlo, podle něhož se členové mafie navzájem nesměli prozradit jako příslušníci Cosa Nostry. Tak jako v americké mafii měli svou identitu uchovat v tajnosti. Jeden člen směl být představen druhému pouze prostřednictvím třetího, který je oba znal. Toto pravidlo sehrálo podivnou roli v dvojí vraždě, jíž se Mannoia zúčastnil.

Vypověděl, že on a další členové jeho mafiánské rodiny byli pověřeni vyšetřením několika neoprávněných vražd, k nimž došlo v rajónu jejich rodiny. Pochytali obvyklé podezřelé a nakonec se zaměřili na dva muže. Odvezli je na odlehlé místo a odděleně je vyslýchali. I když použili klasickou techniku známou jako vězňovo dilema, tedy ujistili každého z nich, že ten druhý ho obvinil, ani jeden se nepřiznal. Vyšetřující obou týmů se pak radili a podle Mannoiova sdělení došli k závěru, že muži jsou nevinní. Zeptali jsme se, co se dělo pak.

„Uškrtili jsme je“, zněla věcná odpověď.

„Proč jste to udělali?!“, vykřikl Pat Fitzgerald. „Byli přece nevinní!“

„Protože našimi otázkami jsme prozradili, že patříme také ke Cosa Nostře. Nemohli jsme je nechat žít s tímto vědomím.“

„Proč jste je tedy vůbec vyslýchali?“, přerušil jsem jej.

Mannoia svraštil obočí, lemuující jeho smutné oči, a odpověděl: „Nerazím. Byla to naše povinnost.“

Mannoia byl prvním mafiánským zabijákem, jehož jsme předvolali jako svědka proti Johnu Gambinovi. Pak jsme předvedli dalšího sicilského mafiánského vrahouna Gaspareho Mutola, který se stal také spolupracujícím svědkem. Naši italsí kolegové ho ukrývali v prázdném klášteře na venkově. Než došlo k jeho svědectví, letěli jsme Fitzgerald, já a agenti FBI do Říma, abychom ho vyslechli. Když jsme pojídali domácí těstoviny, které nám připravil tento profesionální zabiják, Mutolo vyprávěl o svém životě mafiánského „muže cti“.

Byl bych rád, kdybych mohl říci něco jiného, když jsem byl v přítomnosti masového vraha, jenž mně podával šálek kávy v prázdném klášterním konventu. Ve filmu by se patrně v pozadí ozývala zlověstná hudba a světlo by zesláblo. Ale nic z toho se nestalo. Zlo má normální tvář. Směje se, křičí, rozumuje, připravuje vynikající těstoviny. Tito zabijáci byli lidé, kteří překročili nepřekročitelnou linii lidské zkušenosti tím, že záměrně zmařili jiný lidský život. Všichni si vytvořili vlastní příběh, aby své zabíjení vysvětlili a ospravedlnili. Žádný z nich se nepovažoval za špatného člověka. A všichni do jednoho opakovali to samé: Napoprvé to bylo opravdu, opravdu těžké. Poté už méně.

Mutolo zabil tolik lidí, že si na všechny nemohl vzpomenout. Když jich vyjmenoval skoro třicet, dodal, že bychom měli počítat s dalšími asi sedmi či osmi. V jedné chvíli si vybavil zabití muže jménem Galatalo. Pak si vzpomněl, že udeřil sekáčkem na maso dalšího muže stejného jména, ale ten přežil. Když stál u soudu jako svědek, vzpomněl si, že zabil ještě jiného muže jménem Galatalo, takže zavraždil dva Galataly a třetího pouze udeřil do zátylku sekáčkem na maso.

Přes den jsem byl u soudu, když svědčil Mutolo a vyrazoval přitom tajemství mafiánské vlády smrti a zločinu, zatímco večery jsem trávil se „Sammym Býkem“ Gravanem v bezpečném domě pod ochranou federální policie. Gravano předtím svědčil u brooklynského federálního soudu proti bossovi rodiny Johnu Gottimu, přičemž právníci obhajoby všemožně rozvířovali jeho účast na devatenácti vraždách. Sammy Býk to nevěděl, ale součástí naší strategie bylo představit mafiánské zabijáky takovým způsobem, aby byla porota znuděna podrobnostmi vražd v okamžiku, kdy před soud předstoupí Gravano, náš hvězdný svědek.

Gravano ale přitom pociťoval svého druhu profesionální rozpaky. Jednou večer jsem přišel do konferenční místnosti bezpečného domu. Gravano přede mnou se znechuceným výrazem praštil o stůl jakýmsi newyorským bulvárním plátkem. Přečetl si článek o ponuré vražedné bilanci našeho sicilského zabijáckého svědka, jež byla daleko vyšší než jeho. Ukázal na noviny a vyštěkl: „Ksakru, Jimmy, já kvůli vám vypadám jako nějaká zkurvená školačka.“

Díky práci desítek vyšetřovatelů a prokurátorů byla zlomena moc mafie nad odbory, její vůdci byli uvězněni a mafiánská nadvláda na obou stranách Atlantiku se otřásla v základech. Soudní porota v Gambinově případě ve skutečnosti za podezřelých okolností hlasováním v poměru 11 : 1 všechna nejzávažnější obvinění zamítla, ale Gambino se před obnovením procesu přiznal a dostal patnáct let ve federální věznici, kde později zemřel. V New Yorku jsou stále lidé, kteří si říkají italská mafie, ale to je nesourodá směs nevýznamných kriminálníků, jež by Lucky Luciana uvedla do rozpaků. Spíše se podobají televiznímu seriálu *Rodina Sopránů* (*The Sopranos*), ale bez terapeutky.